

kas, att läsningen av inskriften på tvärbandet nedtill på stenen ingalunda kan betraktas som fullt säker.

Däremot finns det åtskilligt, som talar för att U 1022 är ristad av samme man, som har utfört flertalet av runstenarna i Ärentuna sn, nämligen de åtta, som ovan under U 1020 ha blivit sammanställda och jämförda. Det finns mycket som sammanbinder U 1022 med dessa. Den liknar mycket mera dem än den säkert av Öpir huggna, ehuru osignerade stenen U 1014. Framför allt är det den osäkra, slappa linjeföringen och den dåliga huggningstekniken, som går igen i U 1022 lika väl som i de andra åtta. Korset med de fristående korsarmarna återfinnes även på U 1017 och 1024. För den som känner till Öpirs verk är det mycket svårt att tro, att han skulle ha ristat U 1022. Och en fullkomlig orimlighet är det att han skulle vara upphovsman till de andra åtta i gruppen.

Frågan blir då: hur skall uppgiften »Öpir ristade runorna» kunna förklaras — om den nu har funnits? Liksom Ärentuna-ristaren har imiterat Öpir i U 1015, så har han kanske fått lov att sätta Öpirs signatur på en av sina ristningar. Uteslutet är väl icke, att Öpir kan ha haft något med saken att göra, exempelvis på så sätt att han har gjort en förskrift för runorna, alltså bestämt hurudan inskriften skulle vara.

1023. Vallby, Ärentuna sn.

Litteratur: B 512, L 224. J. Bureus, F a 6 s. 201 n:r 170 (Rhezeliu), F a 5 n:r 498, F a 1 s. 106; J. Rhezelius, F l 1 n:r 63; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 60; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 450; UFT h. 1 (1871), s. 19; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA).

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F l 1); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 512).

De äldsta uppgifterna om denna runsten härröra från J. Rhezelius. Den fanns »I Ärentuna S. Widh Wallby» (F a 6), »Widh Wallby i en Kålgårdh» (F l 1). Bureus (F a 5): »Wallby». — Ransakningarna (1667): »I Walby vthij een Hummelgårdh står och een Rundsteen skriffuit vppå.» Någon runsten vid Vallby omtalas icke i den senare förteckningen från 1677. — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Walby i Erntuna, i humblegårdh» (B 512 och L 224: »Walby»). — O. Celsius har granskat inskriften den 10 juni 1728. Han anger platsen sålunda: »Wallby i Ärentuna i Borgmästarens Strömbergs Hummelgård vijd Upsala åän.» — Stenen är icke omtalad av Dybeck och har tydligen på hans tid varit försvunnen. — J. Eriksson (1928): »Två [runstenar] äro antagligen helt försvunna, en vid Fyrisvall (Vallby) och en vid Nederbacka.» Stenen söktes förgäves 1942 och 1951.

Höjd omkr. 1,70 m., bredd omkr. 1,20 m. Ristningens höjd omkr. 1,20 m., bredd omkr. 0,95 m. Inskrift (enligt B 512, med det inom [] tillagt el. rättat efter Rhezelius och Celsius):

k[i]atilborn · ok · fasta · litu × rita stainn · etir · faþ[u]r sn ir[n]fatr

Kætilbiörn ok Fasta letu retta stein æftir faður sinn, Ærnfa[s]tr.

»Kättilbjörn och Fasta läto uppresas stenen till minne av sin fader Ärnfast.»

Till läsningen: Hadorph (B 512) har 1—10 **katilborn**, 36—40 **faþar**, 43—48 **irefatr**. 30 **n** har bst endast på v. sidan av hst; 31 **n** har bst som skär tvärs över hst. Mellan 42 **n** och 43 **i** är avståndet större än vanligt mellan två runor. — Rhezelius, F a 6: **kihtilbor · ok · fasta · litu · rita · stain · etir · faþur sin nfatr**. F l 1: 1—10 **kihtilborn**, 36—49 **faþur · sin nfatr**. — O. Celsius: **kiatilborn · ok · fasta · litu · rita · stai · n · atir fa ...** »har stått under jord och äro ett el. annat ord aldeles bortmurknade. Alterum **i i staiin** [d. v. s. runan 30] skulle blifva **n** men som en högd emottog, så lemnades det och

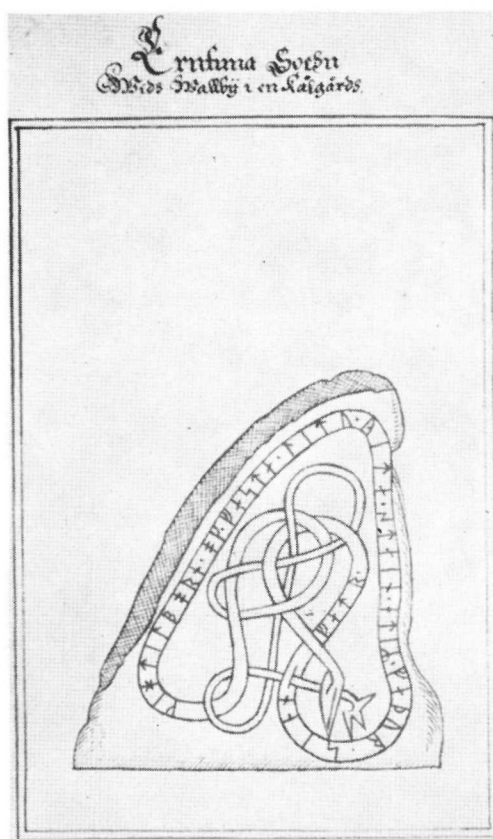

Fig. 213. U 1023. Vallby, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

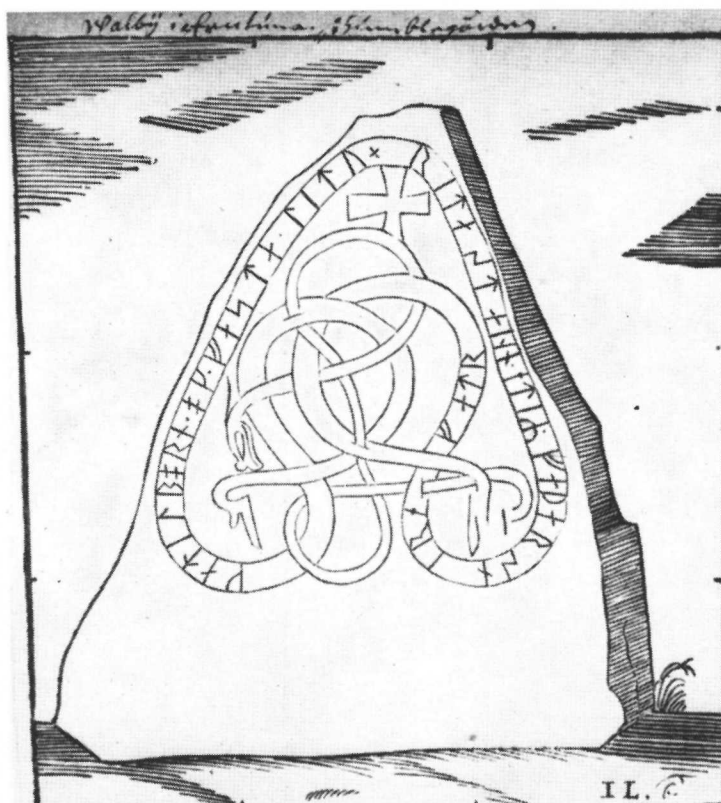

Fig. 214. U 1023. Vallby, Ärentuna sn.
Efter B 512.

n höggs länger fram.» Det är sålunda ett fall, då ristaren har vidtagit en rättelse. Om r. 36 anmärker Celsius, att det är ovisst, huruvida den är **g** eller **f**.

Överensstämmelsen mellan Rhezelius och Celsius tyder på att det första namnet har varit tecknat **kiatilborn**. Ristaren röjer en viss osäkerhet i beteckningen. Flera runor äro överhoppade: ett **i** efter **b** i 1—10 **kiatilborn**, ett **f** i 32—35 **etin**, ett **i** i 41—42 **sn**, ett **s** i 43—48 **irnfatr**. 30 **n** är troligen riktigt förklarad av Celsius som en rättelse.

Om mansnamnet *Kætilbiorn* se Sö 226. 13—17 **fasta** återger ett kvinnonamn *Fasta*, kortnamn till *Fastlaug*, *Fastvi* m. fl. Det synes icke vara belagt i någon annan inskrift. 43—48 **irnfatr** (eller **irefatr**) återger säkerligen ett *Ærnfastr*, med uteglömt **s**. Brate (*Runverser*, s. 22) förmodar i stället, att senare leden är *-(h)vatr*; detta förefaller dock mindre troligt, då en övergång *v > f* icke kan ha inträtt i denna ställning, mellan tonande ljud. Man finge då antaga en felristning **f** i stället för **u**. Ett mansnamn *Ærnfastr* är väl belagt i inskrifterna, under det att ett *Ærnvatr* (*Ærin-(h)vatr*) icke synes vara styrkt; om det förra se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Stenen är sålunda rest av en man och en kvinna, bror och syster, till minne av deras fader.

En språklig egendomlighet är, att det sista namnet **irnfatr** står i nominativ, icke i ackusativ som man skulle vänta. Förklaringen ligger säkerligen däri, att namnet följer efter det substantiviska uttrycket *æftin faður sinn*. Det har därför kunnat få en mera självständig ställning och motsvarar i viss mån en sats: (*hann het*) *Ærnfastr*. I varje fall torde det ha framträtt så för ristaren i det ögonblick, då han högg. Samma språkliga egendomlighet synes ha förekommit på en annan runsten i Ärentuna, nämligen U 1020, ehuru inskriften där endast är ofullständigt

bevarad. Jfr även U 791, 826, 1041. De båda runstenarna U 1020 och 1023 äro sannolikt utförda av samme ristare. Han har säkerligen också huggit U 1019. Där möta vi också samma ordföljd: *æftir faður sinn Igulfast*; men namnet står i detta fall i ackusativ. Se härom vidare U 1020.

1024. Vaxmyra, Ärentuna sn.

Pl. 57.

Litteratur: L 175. Ransakningarna 1667—84; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 451, Acta Literaria Sveciæ 2 (1725—29), s. 324; UFT h. 5 (1876), s. 63.

Runstenen står i en skogsbacke 200 m. SSÖ om Vaxmyra, 5 m. VSV om byvägen från Vaxmyra till Buddbo, straxt innanför en gärdesgård. Ristningsytan vetter mot öster, d. v. s. mot vägen.

I *Ransakningarna* ingår en relation från 1667 av kyrkoherden i Ärentuna Nicolaus Holmdorpius; där meddelas, att »I Waxmyra står tuänne Steenar, men inthet skriffuit vppå som Synes.» Det torde alltså ha varit ett par bautastenar. Tio år senare (1677) upptar kyrkoherden Ericus A. Piscarius i sin relation bland runstenar i församlingen »På Waxmyra gärdet en». O. Celsius har den 10 juni 1728 antecknat inskrifterna på två runstenar vid Vaxmyra. Den ena (U 1025) uppges stå vid »Waxmyra by i gärdet, Ärentuna Sochn», den andra (U 1024) »strax der hos, samma dag sedd». De befunno sig i dåligt skick, meddelar Celsius: »innan några åhr äro desse bäge stenar förlorade, emedan dhe nu äro allt öfver sönderspruckne, så väl i skärfvor framman på, som mitt i genom på flera ställen». I *Acta Literaria Sveciæ* för Celsius inskriften till Skuttunge sn: »In Paroecia Skuttunge, et pago Waxmyra.» Det är tydligen ett rent misstag, ty Vaxmyra ligger rätt långt från gränsen till Skuttunge. Felet upprepas emellertid i Liljegrens *Runurkunder* och i *UFT*.

Båda runstenarna ha sedermera varit försvunna. De äro icke omtalade av Dybeck i hans reseberättelse och samlingar. Han nämner endast, att »i Vaxmyra by står en mindre bautasten». Den ena runstenen återfanns år 1922 och restes då av markägaren, enligt uppgift på fyndplatsen.

Grå granit, i ytan ljusröd, med ojämnt gryt. Höjd 1,55 m., bredd 1,12 m. Ytan är mycket ojämn och olämplig för ristning. På v. sidan är ett stort stycke avslaget, varigenom även en del inskrift har gått förlorad. Ristningen är grunt huggen och mycket svår att följa, både vad ornamentik och runor angår.

Inskrift (med det inom [] tillagt efter Celsius):

semuntr · li[t · rita · s]ten · yftir · stenkisl [·] mah [·] sin

5 10 15 20 25 30 35

Sæmundr let retta stein æftir Stæingisl, mag sinn.

»Sämund lät uppresa stenen till minne av Stengisl, sin frände.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 1 s är tydligt. R. 2 är sannolikt e, men n med bst endast på hst:s h. sida vore också möjligt. Det säkerligen denna runa som Celsius har uppfattat som k. 3 m är svagt men sannolikt. Mellan 3 m och 4 u finnes icke spår av huggning. 4—7 untr är tämligen tydligt. Bst i 7 r är svagt krökt och liknar nära ett u. Efter 9 i är ett stort stycke av ytan avflagrad, med 6—8 runor. V. bst i 16 t saknas. 17 e är tämligen säkert stunget. 19 y är tydligt stunget. 23 n är svagt. 26 e är tydligt stunget. 28 k är icke stunget. 30 s är säkert; nedre stapeln dock till hälften förstörd. 31 l har en lång bst. Sk är icke säkert efter 31 l och 34 h. 32—37 mah sin är tydligt.

Celsius: sik + untr lit · rita · -ten · yftir stenkil · mah sen.